

منظر شهری تاریخی

مدیریت میراث در قرن شهری

نویسندگان

فرانچسکو باندیرین و رون ون اوئرز

مترجمان به ترتیب حروف الفبا

دکتر پویا دولابی

(عضو هیأت علمی دانشگاه خلیج فارس)

دکتر پرستو عشرتی

(عضو هیأت علمی دانشگاه تهران)

دکتر سمیه فدائی نژاد

(عضو هیأت علمی دانشگاه تهران)

شماره مسلسل ۱۰۰۷۰

شماره انتشار ۳۷۹۲

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: باندرین، فرانچسکو، ۱۹۵۰-م. Bandarin, Francesco
عنوان و نام پدیدآور	: منظر شهری تاریخی: مدیریت میراث در یک قرن شهری / تألیف فرانچسکو باندرین و رون ون اوئرز؛ ترجمه پویا دولایی، پرستو عشرتی، سمیه فدائی نژاد.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۶ ص: تصویر، جدول، نمودار.
فروست	: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۷۹۲.
شابک	: 978-964-03-7040-7
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: چاپ سوم.
یادداشت	: عنوان اصلی: The Historic Urban Landscape: Managing Heritage in an Urban Century, 2012.
موضوع	: مناطق میراث جهانی--نگهداری و مرمت
موضوع	: مناطق تاریخی--نگهداری و مرمت
موضوع	: محوطه‌های تاریخی--نگهداری و مرمت
موضوع	: معماری--نگهداری و مرمت
موضوع	: معماری منظر شهری
موضوع	: شهرسازی
موضوع	: سیاست فرهنگی
موضوع	: سیاست شهری
شناسه افزوده	: اوئرز، رون ون، ۱۹۶۵-م. Oers, Ron Van
شناسه افزوده	: دولایی، پویا، ۱۳۶۰-
شناسه افزوده	: عشرتی، پرستو، ۱۳۶۱-
شناسه افزوده	: فدائی نژاد، سمیه، ۱۳۶۱-
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۸ م ۸ ب ۲ / ۱۳۴ CC
رده‌بندی دیویی	: ۳۶۳/۶۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۸۳۶۰۲

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

عنوان: منظر شهری تاریخی: مدیریت میراث در یک قرن شهری
 تألیف: فرانچسکو باندرین - رون ون اوئرز
 ترجمه: دکتر پویا دولایی - دکتر پرستو عشرتی - دکتر سمیه فدائی نژاد
 ویرایش ادبی: فرشاد رضوان
 نوبت چاپ: سوم
 تاریخ انتشار: ۱۳۹۸
 شمارگان: ۱۰۰ نسخه
 ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مترجمان است»

بها: ۳۲۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش می‌قدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: http://press.ut.ac.ir
 پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست

ج	گفتار اول: رییس موسسه پژوهشی فرهنگ و هنر دانشگاه تهران.....
خ	گفتار دوم: مترجمان.....
ذ	پیشگفتار: رویکردی نوین به حفاظت شهری.....
م	سپاسگزاری.....

فصل اول - حفاظت شهری: تاریخچه کوتاهی از نظریه نظریه مدرن..... ۱

۱	ریشه‌های حفاظت شهری: بین مهندسی و رومانتیسیسم.....
۱۲	شهر تاریخی به مثابه میراث.....
۱۸	شکاف: جنبش مدرن در مقابل شهر تاریخی.....
۲۶	ماحصل مدرنیسم: رویکردهای جدید به حفاظت شهری.....

فصل دوم - حفاظت شهری به عنوان سیاست اجتماعی بین‌المللی..... ۴۳

۴۳	سیاست‌های حفاظت شهری بعد از جنگ جهانی دوم.....
۴۴	حفاظت شهری در منشورهای بین‌المللی و ابزارهای استانداردسازی.....
۵۷	منشورهای منطقه‌ای.....
۶۸	بازنگری حفاظت شهری.....
۷۳	به سوی یک پارادایم نوین در حفاظت شهری.....
۸۱	رویکرد منظر شهری تاریخی.....

فصل سوم - زمینه و بستر در حال تغییر مدیریت میراث شهری..... ۸۳

۸۳	معرفی عوامل تأثیرگذار بیرونی و داخلی در ایجاد تغییر مدیریت میراث شهری.....
۸۴	افزایش رو به رشد شهرنشینی در مقیاس جهانی.....
۹۰	نگرانی‌های محیطی و پایداری توسعه شهری.....
۹۹	تأثیر تغییر اقلیم.....
۱۰۳	نقش در حال تغییر شهرها به مثابه محرک توسعه.....

۱۰۹	پیدایش صنعت گردشگری
۱۱۵	گسترش ادراک از میراث فرهنگی
۱۱۹	مدیریت تغییر
۱۲۳	فصل چهارم - کنشگران و رویکردهای جدید در مدیریت میراث شهری
۱۲۳	زمینه و بستر معاصر مدیریت میراث شهری
۱۲۴	پیدایش یک راهبرد شهری جدید
۱۴۶	راهبردهای شهری نهادهای بین‌المللی
۱۵۵	فصل پنجم - بسط بسته مدیریت محیط شهری
۱۵۵	مدیریت میراث شهری: نقش آفرینان و ابزارها
۱۵۷	سیستم‌های نظم‌دهنده
۱۶۷	ابزار مشارکت اجتماعی
۱۷۲	ابزارهای فنی
۱۸۷	ابزارهای مالی
۱۹۳	فصل ششم - منظر شهری تاریخی: حفاظت از میراث در دوره شهرنشینی
۱۹۳	شهر تاریخی و جهانی شدن
۲۰۱	بازتاب دوران معاصر بر روی شهر
۲۰۵	یکپارچگی حفاظت میراثی و توسعه شهری
۲۰۸	منظر شهر تاریخی: ابزاری برای مدیریت تغییر
۲۱۵	پیوست
۲۲۷	منابع

گفتار اول

رییس موسسه پژوهشی فرهنگ و هنر دانشگاه تهران

حفاظت از میراث انسان ساخت و طبیعی به صورت کلیتی یکپارچه از دهه‌های پیشین مورد توجه سازمان‌ها و محافل علمی و تخصصی حوزه حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی قرار گرفته است. به دنبال توسعه و تغییرات کمی و کیفی جوامع که سبب تغییرات و تحولات بنیادین در محیط‌های تاریخی گردیده است رویکردهای متنوعی در راستای حفاظت از ارزش‌ها و اهمیت معنایی میراث طرح گردیده‌اند، در این میان رویکرد منظر شهری تاریخی به واسطه جامعیت و در نظر گرفتن لایه‌های مختلف شکل‌دهنده به شهر تاریخی، بیش از سایرین از دیدگاه نظری و تجربی رایج گردیده است. مرور اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط، به ویژه در سال‌های اخیر، بیانگر اهمیت مفهوم تغییر و چگونگی مدیریت آن در بستر تاریخی شهرها می‌باشد؛ در همین رابطه رویکرد منظر شهری تاریخی در قلمرو شهر به منظور یکپارچه و متعادل نمودن رویکردهای حفاظت و توسعه مورد توجه قرار گرفته است. در سال‌های اخیر اسناد، مقالات، کتب و پژوهش‌های فراوانی در رابطه با این موضوع در سطح بین‌المللی انجام شده است که یکی از مهم‌ترین آن‌ها کتاب پیش رو با موضوع "منظر شهری تاریخی: مدیریت میراث در قرن شهری" می‌باشد که توسط پژوهشگران صاحب نام این حوزه تألیف گردیده است. از این رو، مؤسسه پژوهشی فرهنگ و هنر دانشگاه تهران با دارا بودن پیشینه پژوهشی در حوزه حفاظت از میراث معماری و میراث شهری با توجه به اهمیت و ضرورت موضوع و نیاز دانش‌پژوهان این حوزه، مبادرت به حمایت از ترجمه این کتاب نمود. کتاب حاضر نمونه‌ای ترجمه شده از موضوع مدیریت منظر شهری تاریخی است که توسط پروفسور فرانچسکو باندیرین و دکتر رون ون اوئرز در سال ۲۰۱۲ میلادی تألیف گردیده است. باندیرین در زمان نگارش این کتاب مدیر کل مرکز میراث جهانی یونسکو بوده است. وی استاد برنامه‌ریزی شهری دانشگاه ونیز ایتالیا و مشاور تعدادی زیادی از پروژه‌های بین‌المللی در حوزه حفاظت شهرهای تاریخی بوده است. همکار باندیرین در نگارش این کتاب، دکتر رون ون اوئرز، معاون بخش آموزش و پژوهش مدیر میراث جهانی در منطقه آسیا و اقیانوسیه بوده است؛ وی تلاش زیادی به منظور تدوین دستورالعمل‌های جدید برای حفاظت شهری نموده است و تألیفات متعددی در حوزه میراث شهری داشته است که کتاب پیش‌رو از مهم‌ترین این تألیفات می‌باشد.

پیروز حناچی

رییس موسسه پژوهشی فرهنگ و هنر دانشگاه تهران

گفتار دوم^۱

مترجمان

رویکرد منظر شهری تاریخی شاخه‌ی جدیدی در علم نیست بلکه چیدمانی تازه از اطلاعات قبلی است که به بررسی محصول برهم کنش دو مؤلفه فرهنگ و طبیعت در گذر زمان در بستر شهر می‌پردازد. ضرورت پرداختن به موضوع منظر شهری تاریخی به مثابه یک مخلوق فرهنگی که جایگاه عمیق‌ترین و پیچیده‌ترین تعاملات انسانی با خرد اکوسیستم در گذر زمان است را از زوایای مختلف می‌توان مورد تأکید قرار داد و از هر زاویه لایه‌ای از لایه‌های در هم تنیده و پیچیده آن را آشکار کرد. این رویکرد نگاهی کل‌نگر به مقوله‌های شناخت، برنامه‌ریزی، طراحی، اجرا و مدیریت تعامل با اکوسیستم می‌باشد، مبنی بر این که چگونه می‌توان میراثی از گذشته را برای نسل‌های حاضر حفظ و به نسل آینده منتقل نمود. مقوله‌ی مهمی که در فرآیند مدیریت منظر شهری تاریخی بایستی مورد توجه قرار گیرد ضرورت مدیریت تغییرات مبتنی بر دستاوردهای خوانش بومی می‌باشد که با دارا بودن ماهیت انعطاف‌پذیری، پویایی و فرآیندنگری به مثابه بهترین فیلتر برای مدیریت و تعیین کمیت و کیفیت تغییرات در بستر شهر راه را به سوی رویکردی آرمانی در مدیریت منظر شهری هموار می‌سازد، رویکردی که دستاوردهای حاصل از آن فارغ از بُعد زمان در هر دوره‌ای در توسعه‌های معاصر و آینده قابلیت بهره‌برداری را داراست.

از این‌رو، اقدامات صورت گرفته در حوزه حفاظت از میراث شهری تا هنگامی که مبتنی بر " رویکرد منظرین" شکل بگیرند می‌توان به "حفاظت منظر" در پهنه شهرها امیدوار بود. به عبارتی رویکرد منظر شهری تاریخی را می‌توان ماحصل تلاقی رویکرد منظرین در حفاظت و رویکرد حفاظتی در منظر دانست که به عنوان یک اصطلاح بیشتر حفاظتی برای نخستین بار در سال ۲۰۰۵ در کنفرانس وین طرح گردید سپس در توصیه‌نامه یونسکو مصوب سال ۲۰۱۱ م توسعه یافت. یادداشت وین با اتکا قرار دادن رویکرد منظر شهری تاریخی با نگاهی جامع‌تر، مفهوم میراث شهری و لایه‌های ارزشمند شهر تاریخی را مورد توجه قرار داد و پیش‌نویس توصیه نامه یونسکو با مدنظر قرار دادن نظرات مکتوب تمامی کشورهای عضو در آن، رویکردی جامع و یکپارچه برای شناسایی، ارزیابی، حفاظت و مدیریت از منظرهای شهری تاریخی در درون چارچوب توسعه پایدار فراهم آورد. بر اساس این سند، رویکرد منظر شهری تاریخی در پی حفظ کیفیت محیط زیست انسان، افزایش بهره‌برداری کارا و استفاده‌ی پایدار از فضاهای شهری در عین پذیرش ویژگی پویایی آن و تقویت تنوع اجتماعی و عملکردی می‌باشد. این

۱. لازم به ذکر است که علامت ستاره (*) در کنار زیرنویس‌های این کتاب نمایانگر آن است که آن زیرنویس توسط مترجمان اضافه گردیده است.

رویکرد اهداف "حفاظت" میراث شهری و "توسعه" را ادغام می‌کند و ریشه در یک رابطه متوازن و پایدار بین محیط شهری و طبیعی و همچنین بین نیازهای نسل‌های کنونی و آینده و میراثی که از گذشتگان باقی مانده است، دارد. مبتنی بر این رویکرد حفاظت و توسعه نه دو رشته‌ی مجزا و نه مقوله‌ای بین رشته‌ای بلکه رشته‌ای جامع می‌باشند که توسعه در مسیر حفاظت اتفاق می‌افتد و حفاظت به واسطه‌ی توسعه تغییر می‌یابد و انعطاف‌پذیری خود را وام‌دار توسعه است. "حفاظت و توسعه یکپارچه" یکی از راهکارها برای دست یازیدن به این ادغام در بستر توانمندی‌ها و دانش زمان حال است. رویکرد منظر شهری تاریخی به مثابه راهکاری نوین با تکیه بر مفهوم "مدیریت تغییر" زمینه همگرایی اقدامات حفاظتی و توسعه‌ای را در شهر تاریخی در سه مقیاس کلان، میانی و خرد با در نظر داشتن ضرورت توجه به "اهمیت معنایی مکان" و ارتقاء آن در بستر متغیر شهر فراهم می‌سازد.

با توجه به اهمیت مفهوم منظر شهری تاریخی در حوزه حفاظت از میراث شهری و ضرورت کاربست آن در توسعه‌های شهری، بر آن شدیم تا کتاب پیش‌رو را به عنوان یکی از معتبرترین منابع علمی مرتبط ترجمه کنیم. نویسندگان این کتاب پروفسور فرانچسکو باندیرین و دکتر رون ون اوئرز می‌باشند. پروفسور فرانچسکو باندیرین - معمار و برنامه‌ریز - به عنوان مدیر کل مرکز میراث جهانی از سپتامبر سال ۲۰۰۰ میلادی تا سال ۲۰۱۴ میلادی بوده است. وی در سال ۱۹۷۵ میلادی در رشته معماری از دانشگاه ونیز ایتالیا فارغ‌التحصیل شد و در سال ۱۹۷۷ میلادی مدرک برنامه‌ریزی شهری دانشگاه برکلی آمریکا را دریافت نمود. وی استاد برنامه‌ریزی شهری دانشگاه ونیز ایتالیا و مشاور تعدادی زیادی از پروژه‌های بین‌المللی در حوزه حفاظت و توسعه شهرهای تابخی بوده است. وی تألیفات بیشماری در حوزه حفاظت شهری بوده است که کتاب «مدیریت منظر شهری تاریخی» از مهمترین آن‌ها می‌باشد. همکار باندیرین در نگارش این کتاب، دکتر رون ون اوئرز بود. او معاون بخش آموزش و پژوهش مدیر میراث جهانی در منطقه آسیا و اقیانوسیه و از همکاران مرکز میراث جهانی از سال ۲۰۰۰ میلادی تا سال ۲۰۱۵ میلادی بوده است که در ۲۸ آوریل سال ۲۰۱۵ میلادی به علت سکته مغزی درگذشت. ون اوئرز متخصص حوزه میراث شهری و تجارب فراوانی در حوزه آموزش و پژوهش میراث شهری داشت از جمله فعالیت‌های مرتبط وی در این زمینه می‌توان به همکاری پژوهشی او با دانشگاه دلف هلند اشاره نمود. همچنین در شمار زیادی از برنامه‌های متعدد میراث مدرن و شهرهای تاریخی با مرکز میراث جهانی همکاری داشته است و تلاش زیادی به منظور تدوین و توسعه دستورالعمل‌های جدید برای حفاظت شهری نموده است از جمله می‌توان به تلاش فراوان وی در تدوین توصیه‌نامه یونسکو ۲۰۱۱ اشاره نمود. به علاوه، تألیفات متعددی در حوزه میراث شهری داشته است که کتاب پیش‌رو از مهمترین این تألیفات می‌باشد.

پیشگفتار: رویکرد نوین به حفاظت شهری حفاظت شهری: یک آرمان شهر مدرن؟

سده بیستم زمان طلوع بسیاری از آرمان شهرهای مدرن بوده است. در روند بی سابقه‌ای نسبت به دو سده، متفکران اجتماعی، معماران و شهرنشینان - حرفه جدیدی مختص پرداختن به مشکلات شهری - سعی در ارائه تعریف و ساخت "شهر ایده‌آل" داشته‌اند. "شهر آینده" اثر تئودور فریتچ^۱، "باغ شهر" اثر ابنزر هوارد^۲ و "شهر صنعتی" اثر تونی گارنیر^۳ از شناخته‌شده‌ترین مقالات پیشنهادی با هدف مقابله با زشتی و پلیدی‌های شهر صنعتی سده نوزدهم و ارائه‌کننده الگوهای عقلانی، کارآمد و قابل زندگی شهری است.

تفکر آرمان‌شهرگرایی در هسته اصلی جنبش مدرن قرار داشته است. این تفکر در نوشتار "شهر درخشنده"^۴ تألیف لوکوربوزیه یا در نوشتار رایت با عنوان "شهر پهن‌دستی"^۵ مجسم شده است. آرمان‌شهرگرایی تفکر غالبی در نیمه دوم سده بود: از "شهر فضایی"^۶ اثر یونا فریدمن تا طرح پیشنهادی "ساختارهای عظیم"^۷ از شرکت‌های "سوپراستودیو"^۸، "آرچیزوم"^۹، یا کوله‌اوس، پیداست که معماران همواره درگیر تفکر و ایده‌های آرمان شهری بوده‌اند. بعضی افراد حتی معتقدند که طرح‌های پیشنهادی شهرسازان جدید یا کوشش‌های معاصر به‌منظور تعریف "شهر پایدار" زیر مجموعه تفکرات آرمان‌شهری هستند.

در میان آرمان‌شهرهای زاده مدرنیته، حفاظت شهری نیز وجود دارد. به بیان دقیق حفاظت شهری آرمان‌شهر محسوب نمی‌شود، بلکه یک سیاست و اقدام برنامه‌ریزی است که در حال حاضر در بسیاری از کشورهای جهان وجود دارد. در عین حال حفاظت شهری غرق در افسانه‌ها، در شیفتگی عموم مردم نسبت به محیط مصنوع گذشته ریشه دارد: بازنمایی تاریخ، ارزش‌های خاطرات فردی و جمعی، روح مکان. این افسانه‌ها و اسطوره‌ها بازتابی از ارزش‌های شهر تاریخی هستند و در عین حال مشغله اصلی فکری حفاظت‌گران شهری هستند که با فرسایش تدریجی ساختارهای فیزیکی و اجتماعی (که این ارزش‌ها را پشتیبانی می‌کنند) مواجه هستند.

-
1. *Theodor Fritsch's Future City
 2. *Ebenezer Howard's Garden City
 3. *Tony Garnier's Industrial City
 4. *Radiant City
 5. *Broadacre City
 6. *Spatial City
 7. *Megastructure
 8. *Superstudio
 9. *Archizoom

چتل هویوک، ترکیه^۱ (اولین نقشه شهری کشف شده)

اکسپوی شانگهای سال ۲۰۱۰ میلادی

شهرها استادانه‌ترین آفرینش انسان از آغاز جامعه بشری بوده‌اند. در طول ده هزار سال، شهرها مکان‌هایی برای نمایش قدرت، فرهنگ، فناوری و صحنه نبردها و کشمکش‌ها بوده‌اند. در طول سده بیست و یکم بیش از نیمی از انسان‌ها در شهرها زندگی می‌کنند. شهر مهم‌ترین زیستگاه انسان‌ها بوده است و خواهد بود. مدیریت شهر، مراقبت و هدایت توسعه آن، با توجه به گذشته و معنای فرهنگی آن، مهم‌ترین چالش سده شهری حاضر خواهد بود.

1. Çatalhöyük, Turkey

پیشگفتار: رویکرد نوین به حفاظت شهری □ ز

شهرها اندام‌واره‌هایی پویا هستند. در تمامی دنیا حتی یک شهر تاریخی که هنوز ویژگی‌های اصلی خود را حفظ کرده باشد، وجود ندارد: این مفهوم بر هدفی تغییرپذیر استوار است که سرنوشتش با گذر زمان و جامعه تغییر می‌کند و این امری طبیعی محسوب می‌شود. ساختار اجتماعی و نیازهای جامعه تکامل پیدا می‌کنند، بافت فیزیکی نیز پیوسته در حال تطبیق با پیرامون خود است. در نتیجه، اهداف مهم حفاظت مثل صیانت و حفظ اصالت یا یکپارچگی بافت کالبدی و اجتماعی یک مجموعه شهری به اسطوره تبدیل می‌شوند یا در بهترین حالت در حد شباهت ظاهری باقی می‌مانند. تحقق حفظ ساختارهای سنتی در شهر تاریخی به‌صورت آرمان و آرزو باقی می‌ماند که محتاج مصالحه و سازش مداوم با شرایط موجود است. آیا این یعنی ایده حفاظت شهری یک رؤیای موهوم و توهم فراگیری می‌باشد؟ بدون تردید، خیر.

حداقل تا زمانی که شهر تاریخی قادر به بیان ارزش‌هایی باشد که جوامع در تلاش برای حفظ آن‌ها هستند، حفاظت شهری ضرورت دارد. زیرا این ارزش‌ها حافظان هویت و خاطره جمعی هستند که به حفظ حس تداوم و سنت برای غنای زیبایی‌شناسی کمک می‌کنند. اگر ایده آرمان شهر به‌عنوان نماینده تفکرات جمعی یک جامعه فرض شود، شرایط آرمانی و ایده‌آل بیانگر ارزش‌های مشترک و اهداف مشترک است، سپس تعریف حفاظت شهری در راستای ایجاد آرمان‌شهر به رویکردی بسیار مثبت و سازنده‌ای تبدیل می‌شود.

در سده گذشته حفاظت شهری توجه فراوانی را به خود جلب کرده است و سبب تولید مجموعه‌ای از اصول، نظریه‌ها، تجارب عملی و فنی و ابزارهای نظارتی شده است؛ دنیای حرفه‌ای و تخصصی امروزه با فرآیند سیاست‌گذاری، قانون‌ها و وظایف مشروح حفاظت شهری پیوند خورده است. مقالات و نوشته‌های منتشر شده در این زمینه بازگویی بسیاری از موفقیت‌ها و شکست‌ها، نوآوری‌های هوشمندانه، تقابل تفکرها و حمایت و عدم پذیرش سیاسی موضوع حفاظت می‌باشد. در واقع این ماجرای است که همواره با برنامه‌ریزی و توسعه شهری در سده گذشته همراه بوده و موضوعی است که تأثیرات خود را بر مباحثات آتی در این مورد خواهد گذاشت.

مدیریت محیط زیست شهری همیشه نقش اساسی در بازنمایی و شناسایی یک جامعه داشته است. اگرچه شهرسازی انبوه یک پدیده نوظهور محسوب می‌شود اما شهرها همیشه کانون تمرکز قدرت و هویت اجتماعی بوده‌اند. در مجموعه تجربیات انسان‌های مدرن، شهرها نمادی از زندگی و فعالیت روزمره مردم هستند، که محل تبادلات اقتصادی - اجتماعی و فضای تجربیات و احساس محسوب می‌شوند.

ظهور فرآیند جهانی شدن سبب ایجاد تنش ملموسی در حوزه حفاظت شهری شده است. از یک سو، اصول و معیارهایی هستند که عمدتاً مبتنی بر تجارب دنیای غرب در مقابله با مجموعه‌ای از سنت‌ها، ارزش‌ها، شیوه‌ها و اقدامات رایج در جهان شکل گرفته‌اند، که راهی جز تجدید نظر و منطبق‌سازی در پیش ندارند. از سوی دیگر، فرآیند تغییر به‌واسطه تبدیل و دگرگونی اجتماعی حاصل

س □ منظر شهری تاریخی

از تغییرات اقتصادی و سیاسی، روند شتابانی یافته است. ظهور برون‌رانی بومیان^۱، نقش گردشگری و فشار معاملات املاک درون و پیرامون شهرهای تاریخی که تهدیدی بزرگ برای تصویر ایده‌آل شهر تاریخی محسوب می‌شود، از خصوصیات آرمان‌شهرگرایی است.

کیپ تون^۲

دوبرونیک^۳

-
1. *Gentrification
 2. *Cape Town
 3. *Dubrovnik

پیشگفتار: رویکرد نوین به حفاظت شهری □ ش

مکزیکوسیتی

سیدنی

منظر شهری یکی از ویژگی‌های تعریف‌کننده هر شهر است، ارزشی که باید از طریق سیاست‌های دقیق و مشارکت عمومی درک، حفظ و تقویت شود. بافت تاریخی و توسعه‌های جدید می‌توانند در تعامل با یکدیگر باشند و به‌صورت متقابل نقش و معنای یکدیگر را تقویت کنند.

در نتیجه می‌توان گفت که حفاظت محیط انسان‌ساخت شامل ابعاد چندگانه و تکرر معانی است: حفظ خاطرات، حفظ دستاوردهای هنری و معماری، گرامیداشت مکان‌های با اهمیت و معانی شکل گرفته در افکار جامعه. حفاظت به صورت همزمان به گذشته و آینده رجوع می‌دهد. حفاظت حاصل فرآیند هوشمندانه‌ای از میانجی‌گری بین نیروهای مختلف و در عین حال کاوشی برای یافتن مرکز تعادل در تفسیر ساختار ارزش‌های شکل‌دهنده یک جامعه است.

این کتاب گزارشی از تکامل ایده آرمان شهر در عصر مدرن و بررسی ارزش‌های آن به منظور طرح مباحثات معاصر در مورد آینده شهرها می‌باشد. همچنین گزارشی از تلاش‌های معاصر در راستای بازنگری الگوی فکری کلاسیک به منظور یکپارچه‌سازی یا به کلام دقیق‌تر، دوباره یکپارچه‌سازی اصول و اقدامات حفاظت در توسعه شهری است.

رویکرد منظر شهری تاریخی: حفاظت در فرآیند توسعه شهری

اگرچه تاریخچه ایده حفاظت شهری را می‌توان به سده نوزده یعنی در زمان وقوع انقلاب فرانسه و ظهور نظام نوین اجتماعی اروپا منسوب دانست، توسعه این نظریه به تقریب پس از گذشت یک سده به وقوع پیوست. حتی امر تعریف و عملی کردن ابزارهای قانونی و نهادینه کردن این نظریه، زمان بیشتری را به خود اختصاص داد. در طول سده نوزدهم و بیستم میلادی مناطق شهری تاریخی دچار تغییرات شکلی گسترده‌ای شدند که متأثر از برنامه‌های توسعه و "بهداشت شهری"^۱ آن زمان بودند. همزمان با انتشار جهانی اصول جنبش مدرن که مخالف شدید حفاظت شهری بود، سبب ایجاد انگیزه مضاعفی در راستای بسیاری از برنامه‌های تخریب و نوسازی در سطح جهانی شد.

در پنجاه سال گذشته "جنبش مدرن"^۲ موجب بازنگری جهانی الگوهای معماری و برنامه‌ریزی شهری و سبب ایجاد یک نظام سازمانی و تخصصی قوی برای حمایت از میراث فرهنگی شد. جنبش مدرن، حفاظت از شهر تاریخی را به عنوان یکی از انواع میراث فرهنگی و جهانی شدن مفهوم حفاظت شهری ترویج و گسترش داد. در نتیجه و با وجود موقعیتی که از شرایط ایده‌آل فاصله دارد، شهرها امروزه در بیشتر نقاط جهان تحت پوشش نسبی حفظ هویت تاریخی خود قرار دارند؛ اگرچه شاید تا ایده‌آل بودن فاصله زیادی وجود داشته باشد.

امروزه این فرآیند به اوج رسیده است؛ به طوری که شهرهای تاریخی به واسطه کیفیت فضاهای فیزیکی خود، ماندگاری حس مکان، تمرکز بر رویدادهای فرهنگی و هنری که حامی و پشتیبان هویت محلی آن‌ها و رشد فزاینده نقش اقتصادی آن‌ها هستند، جایگاه والایی در زندگی مدرن به دست

1. *Urban sanitation

2. *Modern movement

پیشگفتار: رویکرد نوین به حفاظت شهری □ ض

آورده‌اند. تا آنجایی که شهرهای تاریخی به نشانه‌ای از گردشگری فرهنگی در سطح جهانی مبدل شده‌اند. اما با وجود همه این پیشرفت‌ها و دستاوردها، آگاهی رو به افزایشی درباره چالش‌هایی که حفاظت شهری در دهه‌های آینده پیش رو دارد، به‌وجود آمده است.

حفاظت شهری تاریخی به یک رشته تخصصی تبدیل شده است که تمرکز آن بر بخشی از شهر است. در حالی که رویکردهای نظری و عملی پیرامون حفاظت رشد می‌یابند، همچنان مفهوم حفاظت از مدیریت فرآیندهای شهری جدا انگاشته می‌شود. بعد از گذشت بیش از نیم سده، شناخت و درک رشدیابنده‌ای میان متخصصان این رشته به‌وجود آمده است که نیازمند بازنگری است تا راه را برای رسیدن به بینش و دیدگاه یکپارچه‌ای نسبت به مدیریت شهری هموار کند؛ مدیریتی که حفاظت از میراث تاریخی و مدیریت توسعه شهری و فرآیندهای بازآفرینی را هماهنگ می‌کند. به همین دلیل در این کتاب عبارت "حفاظت شهری"^۱ در نگرش جدید پیرامون محیط‌های شهری به عبارت "حفاظت شهری تاریخی"^۲ ترجیح داده شده است.

امروزه حفاظت‌گران شهری ابزارهای غنی و متنوعی در اختیار دارند: نظامی از اصول مقبول بین‌المللی حفاظت از مکان که در اسناد مهم حقوقی در سطح بین‌المللی، همچون کنوانسیون میراث جهانی در سال ۱۹۷۲ میلادی، انعکاس یافته‌اند. علاوه بر این، چارچوب‌های برنامه‌ریزی استادانه و سطح گسترده‌ای از تجربیات عملی، حاصل بیش از یک سده تجربه در دسترس هستند، هر چند که این نظام اغلب در مواجهه با انواع تغییراتی که به دنیای معاصر ما و به صحنه‌های شهری^۳ آن هویت و شخصیت می‌بخشند، ضعیف و ناتوان عمل کرده است.

این عوامل با تغییرات زیست محیطی و شهرسازی و انتقال قدرت تصمیم‌گیری از دولت ملی به دولت‌های محلی و از نقش‌آفرینان محلی به بین‌المللی در حوزه‌هایی مانند گردشگری، املاک و مستغلات یا تجارت مرتبط هستند. هرکدام از نیروهای این عوامل، اصل موضوع را به یک سو می‌کشاند. به طوری که نظم حاکم بر ایده حفاظت را دچار سردرگمی و اختلال و در نتیجه ناتوان از بهره‌گیری فرصت‌های مهم خواهند کرد.

بیش از یک سده پایش منظم و نظام‌مند یونسکو نشان داده است که بسیاری از مناطق شهری تاریخی موجود در اروپا، آسیا، آمریکای لاتین و جهان اسلام، کارکردهای سنتی خود را از دست داده‌اند و تحت فرآیند تغییر شکل قرار گرفته‌اند و به واسطه این تحولات یکپارچگی و ارزش‌های تاریخی، هنری و اجتماعی آن‌ها تهدید و تضعیف شده است.

متولیان امر حفاظت شهری، نسبت به وجود شکاف و فاصله بین دنیای ایده‌آل اصول و نظریه‌های

1. *Urban conservation

2. *Historic Urban Conservation

3. *Urban scene

ط □ منظر شهری تاریخی

حفاظت و واقعیت‌های عملی موجود در این حوزه، به‌ویژه در جوامع نوظهور، آگاهی کامل دارند. این مسئولان خواهان رویکردها و ابزارهای جدید به‌منظور حل این مشکلات هستند. در مجمع عمومی یونسکو در اکتبر سال ۲۰۰۵ میلادی کنوانسیون میراث جهانی، قطعنامه‌ای را صادر کرد که طی آن خواهان بسط استانداردهای بین‌المللی استادانه به‌منظور هدایت توسعه شهرهای تاریخی شد، در حالی که ارزش‌های موجود در ساختارهای فضایی و اجتماعی آن‌ها ارج نهاده می‌شدند.

اصفهان

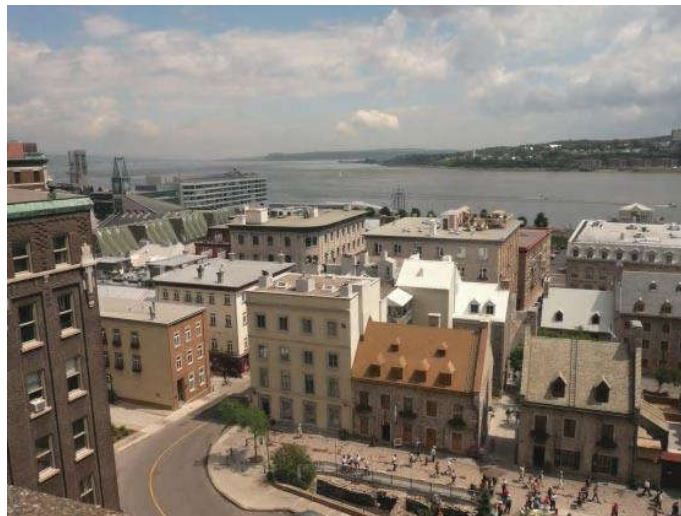

فلورانس

پیشگفتار: رویکرد نوین به حفاظت شهری □ ظ

کاتماندو^۱

کبک^۲

میراث شهرهای تاریخی، ارزش مهمی برای همهٔ جوامع است. میراث بُعد مهمی از هویت مدنی و حافظهٔ شهر و منبعی فرهنگی برای توسعه‌های اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود.

1. *Kathmandu
2. *Quebec

پس از قطعنامه سال ۲۰۰۵ میلادی یونسکو، یک چارچوب کاری بین‌المللی برای توسعه یک توصیه‌نامه جدید به وسیله یونسکو به وجود آمد، این توصیه‌نامه قانونی فاقد ضمانت اجرایی است که با همکاری گروه بزرگی از کارشناسان بین‌المللی از همه مناطق دنیا تدوین شده است. پذیرش توصیه‌نامه پیرامون منظر شهری تاریخی در نشست یونسکو در نوامبر سال ۲۰۱۱ میلادی بیانگر اوج اعتلای این فرآیند می‌باشد. این کتاب پیشینه و منطق بنیاد این رویکرد را بررسی می‌کند. همچنین کاوشی برای روشن کردن مفهوم و پتانسیل این رویکرد است.

در نگاهی به ریشه و مبدأ رویکرد منظر شهری تاریخی، یک جنبه از سایر جنبه‌ها چشمگیرتر است. این موضوع که در حدود سی تا چهل سال گذشته بحث پیرامون حفاظت از میراث فرهنگی و به‌ویژه حفاظت شهری اغلب توسط تفکرات و سیستم‌های ارزشی غربی تحت تأثیر بوده است. در حالی که به‌تازگی متخصصان بین‌المللی موضوع حفاظت شهری، توجه بیشتری را به بسترهای فرهنگی موجود، به‌منظور شناسایی روش برخورد مناسب با فرهنگ‌های مختلف معطوف داشته‌اند. به‌ویژه سند نارا مصوب سال ۱۹۹۴ میلادی درباره اصالت، راهکار محتاطانه‌ای در مورد گرامیداشت فرهنگی از ارزش‌های حفاظت ارائه داده است. این مسئله منجر به مقبولیت شیوه‌های اجرایی و همچنین به بازشناسی این موضوع منجر شده است که تنوع فرهنگ‌ها راه حلی برای اطمینان از ارتباط مؤثر و پایدار بین جامعه و میراث آن خواهد بود. درک این موضوع به‌مثابه پیامی کلیدی است که در دل رویکرد منظر شهری تاریخی گنجانده شده است.

بحث درباره آینده حفاظت شهری که پیرامون رویکرد منظر شهری تاریخی توسعه یافته، ثابت کرده که جامعه بین‌المللی حامی حفاظت، تمایل شایان توجهی در ارزیابی مجدد تجربیات نیم سده گذشته در حوزه حفاظت شهری داشته است. نیاز به این موضوع ناشی از چندین عامل همگراست که به شرح زیر معرفی می‌شوند:

- تصدیق اینکه چگونه تنوع فرهنگی بر ارزش‌ها و رویکردهای حفاظت تأثیرگذار خواهد بود؛
 - آگاهی نسبت به ارتباط بین عوامل طبیعی و فرهنگی در حوزه حفاظت از محیط انسان ساخت؛
 - چالش‌های جدید که زاینده تغییرات سریع اجتماعی - اقتصادی است؛
 - افزایش نقش و جایگاه شهر تاریخی به‌مثابه مرکز هنر و صنایع خلاقانه؛
 - نیاز به حصول اطمینان از آینده پایدار برای حفاظت میراث.
- رویکرد منظر شهری تاریخی در واقع راهکار جدیدی است که تمام وجوه حفاظت را در یک چارچوب یکپارچه می‌گنجاند. این رویکرد همانند تمامی ابزارهای اصولی از این نوع، حاصل احتیاجات و تفکرهای مدرن است که در تاریخ حفاظت شهری ریشه دارد. رویکرد منظر شهری تاریخی برای جایگزین شدن نظریه‌های موجود یا رویکردهای حفاظت طراحی نشده، بلکه به‌مثابه ابزاری برای

پیشگفتار: رویکرد نوین به حفاظت شهری □ غ

یکپارچه‌سازی سیاست‌ها و تجاربِ حفاظت از محیط انسان‌ساخت است. در این مفهوم، رویکرد منظر شهری تاریخی مشتمل بر لایه‌بندی و تنوع نگرش‌ها و روش‌شناسی‌هایی بوده که از سنت‌های سده‌های گذشته برای ما به ارث رسیده است.

رویکرد منظر شهری تاریخی در واقع اهداف زیر را مد نظر دارد: تعریف اصول اجرایی که قادر به حصول اطمینان از الگوهای حفاظت شهری هستند، الگوهایی که به ارزش‌ها، سنت‌ها و محیط‌های بسترهای مختلف فرهنگی احترام می‌گذارند، همچنین به بازتعریف میراث شهری به‌مثابه مرکز فرآیند توسعه فضایی کمک می‌کنند؛ به بیان دیگر، شهر تاریخی را به‌عنوان منبعی برای آینده به رسمیت می‌شناسد و جایگاه می‌بخشد.

ساختار این کتاب

این کتاب مرور جامعی از توسعه خردمندانه حفاظت شهری را با نگاهی به تفاسیر و نقد مدرن آن ارائه می‌دهد، از راهی که در آن رویکرد کلاسیک به‌وسیله تکامل مفهومی و عملی مدیریت شهری به چالش کشیده شده است. فصل یک، نگاهی به منشأ الگوهای حفاظت شهری مدرن دارد که بیشتر بر مدل‌های اروپایی مبتنی هستند و رویکردهای مفهومی که از اواخر سده نوزدهم میلادی تاکنون توسعه یافته‌اند. در حالی که طراحان و متفکران در اواخر سده نوزدهم و بیستم میلادی به مقابله با چالش‌های حفاظت شهری در یک رویکرد گسترده‌تر به توسعه شهری تمایل داشتند، وقفه‌ای افراطی همراه با ظهور مدرنیسم به وقوع پیوست؛ مدرنیسمی که سبب عدم پذیرش حفاظت شد و شهر تاریخی را به مثابه محیطی جدا و خارج از طرح توسعه شهری تعریف کرد. این فصل کتاب به دنبال ردیابی راه و روش‌های معماران و برنامه‌ریزان بعد از جنگ جهانی در واکنش به شکست‌های مدرنیته است و این که چگونه آن‌ها می‌توانند یک چارچوب عملی هوشمند و کارآمد برای توسعه بین‌المللی اصول و اقدامات حفاظت شهری ایجاد کنند. مروری در تاریخ، وجود تناقض‌ها و پیچیدگی ذاتی نهفته در دیدگاه و تعریف معاصر از حفاظت شهری، به‌ویژه شکاف موجود میان دنیای ایده‌آل برنامه‌ریزان و واقعیت‌های موجود بازار و همچنین فرآیندهای تغییر شکل اجتماعی و اقتصادی را آشکار کرد.

ظهور و گسترش حفاظت شهری در فصل دوم کتاب بررسی شده است. این بررسی شامل تحلیل فرآیند توسعه کنوانسیون‌های مهم بین‌المللی، تحلیل منشورها و سازمان‌های دست‌اندرکار حفاظت میراث پس از جنگ جهانی است؛ فرآیندی که ایجاد اصول و اقدامات شناخته‌شده و مهم بین‌المللی را برای جهان معاصر مجاز دانسته است. تناقض‌های موضوع حفاظت شهری و ضرورت یکپارچه‌سازی آن در چارچوب گسترده‌تر توسعه شهری در کانون توجه و تلاش‌های متعدد به‌منظور بروزرسانی و بازبینی اصول حفاظت بین‌المللی بوده، این تلاش‌ها از طریق منشورهای منطقه‌ای و مباحثات یونسکو پیرامون

مفهوم منظر شهری تاریخی انجام گرفته است. این فرآیند بازبینی شامل چندین وجه از الگوی حفاظت است که همگی باید توسط مجمع بین‌المللی حفاظت بررسی می‌شدند.

فصل سوم کتاب توضیحی است به اختصار در مورد فرآیند جهانی ایده حفاظت که ضرورت تجدیدنظر در الگوی حفاظت را مطرح می‌کند. موضوعاتی که به‌طور مستقیم به آینده شهر تاریخی مرتبط است، را می‌توان تحت عناوین: تحریک شهرنشینی جهانی، نیاز به ترویج پایداری شهری، تأثیرات تغییرات جوی، تغییر نقش شهرها در اقتصاد جهانی، پیدایش صنعت گردشگری به عنوان یک بخش نوظهور اقتصاد شهری، و سرانجام درک جدید از ارزش‌های میراثی شهر تاریخی و نقش عمده‌ای که امروزه ابعاد ناملموس میراث ایفاگر آن است نام برد.

تمامی این فرآیندها، ضرورت توجه بیشتر به تأثیرات حاصل از تحولات و دگرگونی‌های معاصر را بیشتر می‌کند. فصل چهار کتاب، نگاهی به رویکردهای بدیع دهه‌های اخیر در سطح بین‌المللی در حوزه برنامه‌ریزی و حفاظت شهری در پاسخ به چالش‌های مرتبط است. این رویکردها به وسیله سازمان‌های اصلی توسعه، مانند نهادهای تخصصی و برنامه‌های سازمان ملل متحد (یونسکو، یوان.دی.پی، یوان.ای.پی، یوان-هیتات)^۱ به‌علاوه نقش‌آفرینان مهم دیگری همچون (بانک جهانی و اتحادیه اروپا و او.ای.سی.دی^۲) به‌منظور ترویج اصلاحات حکمروایی شهری و اصلاحات مالی و به‌دنبال هدف اصلی آن‌ها یعنی کاهش فقر ارائه شده‌اند.

در این زمینه، میراث فرهنگی و به‌ویژه شهر تاریخی هم به‌مثابه عامل هویت و هم عامل پایداری اجتماعی نقش مهمی را بر عهده گرفته است؛ همچنین به‌عنوان یک بخش اقتصادی، مرتبط به صنعت گردشگری و صنایع خلاق است. پیدایش مسائل مربوط به پایداری، انعطاف‌پذیری و سازگاری نسبت به تغییرات اقلیمی، بعد بین‌المللی سیاست‌های شهری را قوت می‌بخشد.

سیاست‌های جدید مجموعه‌ای از ابزارهای ابتکاری، با هدف پرداختن به مسائل خاص در زمینه تنظیم قانون‌ها، تعاملات اجتماعی، تجزیه و تحلیل فنی و حمایت مالی فراهم‌کرده که در فصل پنج بررسی شده‌است. شماری از ابزارهای مذکور با هدف ارائه درجه بالاتری از انسجام در برنامه‌ریزی و مدیریت فرآیندهای شهری مورد استفاده قرار می‌گیرند. بنابراین می‌توان گفت این ابزارها بر همگرایی اجتماعی و فضایی و همچنین مشارکت و همکاری اجتماعی مبتنی هستند. استفاده از ابزارهایی که برآمده از رشته‌های مختلف هستند، سودمندی خود را ثابت و به ارائه پیشنهادها و طرح‌های ابتکاری منجر شده‌اند.

در آخرین بخش از این کتاب، فصل ششم، رویکرد منظر شهری برای طرح موضوعات زیادی معرفی شده است. مسائلی از قبیل نیاز به ابراز چالش‌های حفاظت شهری به هر وسیله‌ای توسط عوامل تغییر

1. UNESCO, UNDP, UNEP, UN-Habitat

2. OECD

پیشگفتار: رویکرد نوین به حفاظت شهری □ ق

مرتبط با پدیده جهانی شدن، نیاز به یکپارچه‌سازی حفاظت و برنامه‌ریزی شهری و توسعه در یک فرآیند واحد، همچنین نیاز به بازبینی الگوهای حفاظت کلاسیک به‌منظور شناسایی و به رسمیت شناختن تنوع فرهنگی و طبیعت پویای میراث شهری.

در خاتمه سخنی با خوانندگان ویژه این کتاب: مطالب عنوان شده در این کتاب نظریات جامعه متخصصان و کارشناسان مرتبط با موضوع حفاظت شهری است. همچنین این کتاب با طیف گسترده‌تری از متخصصان مانند معماران، برنامه‌ریزان، طراحان منظر و سیاستگذاران دخیل در برنامه‌ریزی آینده شهرها و فراگیری مطالبی در مورد مدل‌های ابتکاری و عقاید جدید مرتبط است. همان‌طور که موضوعات این کتاب با خواسته‌های اشخاص دانشگاهی و دانشجویان تنظیم شده است، همچنین کتاب سرشار از نکات و چکیده‌های استخراج شده از منابع مختلف (از جمله مبتنی بر وب مانند ویکی‌پدیا) است که به درک فرآیند نظری و عملی مطرح شده در کتاب کمک فراوانی می‌کند.

فرانچسکو باندیرین و رُن وِن اوئرز